

Võõrad võõrsõnad

Maire Raadik

Sõnu saab laenata mitut moodi: neid teisest keelest otse üle võttes (pärislaenud), tükk-tükilt oma keelde ümber pannes (tõlkelaeenud) või lisades oma keeles juba olemas olevale sõnale teise keele tähenduse (tähenduslaenud).

Juba mõnda aega on olnud põhjust jälgida, mis toimub meie võõrsõnavaras. Ühelt poolt ilmub keelde üha uusi võõrtüvesid, teiselt poolt laieneb seniste võõrsõnade tähendus. Järjest sagedamini jääb nii käsikirjalisi kui ka avaldatud tekste lugedes silma keelendeid, mis näevad välja nagu meie tavalised võõrsõnad, kuid mida eesti võõrsõnastikest enamasti ei leia ja millest arusaamiseks on lähim tee uurida inglise keele seletussõnaraamatuid. Mõned näited.

- **agregeerima**
nt inimesed *agregeeriti* uuritavatesse rühmadesse; on võimalik *agregeerida* näitajad valdkondade koondnäitajateks; *agregeeritud* andmed
vrd ingl *aggregate* 'koondama; (tervikuga) ühendama'
- **allopeerima**
nt korraldajad *allopeerisid* mõlemale klubile liiga vähe pileteid; plaani teostamiseks vajalikud ressursid *allopeeritakse*; riigieelarve *allopeeritud* summad
vrd ingl *allocate* 'jagama; määrama; assigneerima'
- **diversifitseerima**
nt suutlikkus *diversifitseerida* tegevust; *diversifitseeritud* kliendibaas, varustamine
vrd ingl *diversify* 'mitmekesistama'

- **enormne**
nt osaleda soovis *enormne* hulk ameerika kunstnikke; *enormne* muutus
vrd ingl *enormous* 'tohtu, määratu suur, kolossaalne'
- **fleksibiilne**
nt Eesti valitsus on alati *fleksibiilne*; *fleksibiilsed* struktuurid seonduvad finantsstruktuuride ja -ressursside paindliku koosjuhtimisega; kuna töö tegemine toimub mõlemas riigis, on vajalikud *fleksibiilsed* lahendused töö korraldamiseks
vrd ingl *flexible* 'paindlik, elastne'
- **implementeerima**
nt projekti *implementeerima* hakkav sihtasutus; liikmesriigid peavad *implementeerima* oma seadusandlusesse rahapesu tõkestamise direktiivi nõuded
vrd ingl *implement* 'täide viima, täitma; rakendama'
- **initsieerima**
nt erakonnad võiksid *initsieerida* olulisi poliitilisi debatte; algab riigi poolt *initsieeritud* pensionireformi kommunikatsioonikampaania; piirkonda puudutavate artiklite ja uudiste *initsieerimine*; kontrollin, kas *olen* äraoleku ajaks *initsieerinud* koosolekuid
vrd ingl *initiate* 'algatama'
- **inkrementaalne**
nt *inkrementaalne*, hinnatõusu arvesse võttev juurdekasv; *inkrementaalne* muutus laienemistähtaegade sõnastuses
vrd ingl *incremental* 'vähehaaval suurenev'
- **krutsiaalne**
nt tõe väljaselgitamine on ühiskonna moraali tervendamise seisukohast *krutsiaalne*; teadmispõhise majanduse poole pürgiva väikeriigi jaoks on tegemist *krutsiaalse* tähtsusega probleemiga;

intervjuud olulistel teemadel *krutsiaalse* infoga; valitsuskoalitsioonis on tekkinud *krutsiaalne* ebaklapp
vrd ingl *crucial* 'otsustav, olulise tähtsusega, kriitiline'

- **kommunikeerima**

nt juht peab muutusi töötajatele *kommunikeerima*; lõpptarbijale *kommunikeerime* end brändikeskselt, mitte kogu portfelli korraga
vrd ingl *communicate* 'edastama; teatama'

- **personaliseerima**

nt USA-s katsetatakse *personaliseeritud* vähiravi testi; programm annab õpetajale võimaluse *personaliseerida* õpilasele antavat materjali; seaduse muudatuse eesmärk on õigusliku vastutuse diferentseerimine ja *personaliseerimine*; autentimis- ja autoriseerimissüsteem võimaldaks *personaliseerida* kasutajad koos neile antud õigustega; võimalus *personaliseerida* portaalis kommenteerijaid; transatlantilisi suhteid on vale ülemäära *personaliseerida*; kaasi on võimalik *personaliseerida* firma logo või nimega; ameeriklased *personaliseerivad* oma auto numbrimärke; vett ei maksa *personaliseerida*

vrd ingl *personalize* 'isikupärastama, individualiseerima; isiku(te)ga siduma; signeerima; isikustama, personifitseerima'

- **respondent**

nt küsitleja vestles *respondendiga* intervjuu vormis; *conjoint*-analüüsi käigus peaks *respondent* vastama küsimusele „Kumma võimargariini Te ostaksite?"; vastaja ja *respondendi* keeleline identiteet oli käesoleva uuringu kommunikatsioonis väga oluline
vrd ingl *respondent* 'vastaja'

- **sofistikeeritud**

nt mobiilide pealtkuulamiseks on vaja eriti peeneid ja *sofistikeeritud* vahendeid
vrd ingl *sophisticate* 'keerukaks tegema, komplitseerima'

- **stigmatiseerima**
nt eliitkoolis pole hästi õppimine *stigmatiseeritud*; seksi müümine on Eestis *stigmatiseeritud* tegevus; peretoetuste programmid on vähem *stigmatiseeritud* kui sotsiaaltoetused; ühel inimeste rühmal on võimu sildistada/*stigmatiseerida* teist rühma deviantsetena
vrd ingl *stigmatize* 'häbimärgistama'
- **tolereerima**
nt poevargust ei saa *tolereerida*; meestel on homosid raskem *tolereerida* kui naistel; riigid *tolereerivad* pahemääruslikke terroriste; me *tolereerime* selle erakonna osalemist koalitsioonivalitsustes
vrd ingl *tolerate* 'sallima; taluma'
- **valideerima**
nt *valideeriti* katsemeetodeid; verekeskus *valideerib* kohapeal kõik standardmeetoditel valmistatavad verekomponendid; olles sõber sinu vaenlasega, *valideerib* see sõber kuidagi sinu vaenamist
vrd ingl *validate* 'kehtestama, kinnitama, seadusjõuliseks tegema; kehtivust kontrollima'
- **volatiilne**
nt avalik arvamus on *volatiilne*; vaadake kui *volatiilne*, kergelt muutuv on inimeste poliitiline poolehoid; rünnakud toimusid *volatiilses* sunniitide kolmnurgas Bagdadi ümbruses
vrd ingl *volatile* 'muutlik, püsimatu'

Need uued laenud petavad meid ära oma kodususega, sest nad on mugandatud, inglise liited neis on asendatud eesti võõrsõnadele omastega (nt verbe tuletav *eeri*-liide). Probleem on aga selles, et MEIL EI OLE NEID SÕNU TEGELIKULT VAJA – MÕISTED, MIDA NAD TÄHISTAMA ON TULNUD, ON MEILE AMMU TUTTAVAD JA SÕNAD NENDE KOHTA TÄIESTI OLEMAS.

Uute laentüvede kõrval on aga teine ja salakavalam võõrsõnarühm – **uued tähenduslaenud**. Võõrsõnadele, mida eesti keel tunneb ühes kindlas tähenduses, on laenatud juurde sisu, mis samadel sõnadel on inglise keeles. Üha rohkem on käibel võõrsõnu, mille tähendust tuleb võõrsõnade leksikoni asemel otsida inglise keele seletussõnaraamatutest.

Seni oleme laenates püüdnud hoida põhimõtet võtta uus sõna üle vaid ühes vajaminevas tähenduses, kuid nüüd toovad inglise keele „oskajad” eesti keelde ka kõik selle, mis võõrsõna varasemal laenamisel (hrl saksa või vene keele kaudu) maha on jäänud. Mõned näited.

- **aplikatsioon** ’(tekstiilis, kunstis) eri värvi kujunditest pinnakaunistus’
vrd [panga]kaardi *aplikatsioon*e näidatakse PIN PAD-i [koodisõrmistik] ekraanil; personaalsesse õpikeskkonda kuulub erinevate sotsiaalsete *aplikatsioonide* kombineeritud maastik
ingl *application* ka ’**rakendamine; rakendus**’
- **episood** ’üksikündmus, vahe- või kõrvallugu’
vrd TV3 ei suuda „Top Gear” hooaegu ja *episoode* õigesse järjekorda panna; Hollandis on 283 gastroenteriidi *episoodi* 1000 inimaasta kohta; krambie*episood* on epilepsiale tüüpiline; depressiivne *episood* ehk depressioon
ingl *episode* ka ’(järjelo) **osa, jagu; (haigus)juht(um); (haigus)hoog**’
- **manipuleerima** ’käsitsema, menetlema; fakte suvaliselt esitades teisi mõjustama’
vrd õhu koostist *manipuleerivad* katsed; tüvirakke saab *in vitro* geneetiliselt muundada (*manipuleerida*); võimalus sportlasi *geneetiliselt manipuleerida* võtab dopingult mõtte; seksorientatsiooni pole võimalik teadlikult *manipuleerida*
ingl *manipulate* ka ’**mõju(s)tama**, muundama, modifitseerima’

- **massiivne** 'tühikuteta massist, seest täis; raske, kogukas'
vrd *massiivne* propaganda kutsus sööma Eesti toitu; valimiskampania põhikulutus oli *massiivne* telereklaam; vägede *massiivne* sissetung
ingl *massive* ka 'lausaline, laus-, massiline'
- **penetratsioon** 'läbi-, sissetungimine'
vrd mobiilside valdkonnas on hakanud mõju avaldama turu kõrge *penetratsioon*; võrreldes 2005. aastaga on see suhtarv ehk mobiilside *penetratsioon* kasvanud 8%
ingl *penetration* ka 'turu hõlvamine; turuhõlve'
- **piloteerima** 'piloodina juhtima'
vrd koolitusprogrammi *piloteeriti* Tallinnas, Haapsalus, Rakveres ja Tartus; testid *piloteeriti* ja valideeriti; *piloteerisime* töölähetuse korraldamist ühe sekretäri vahendusel
ingl *to pilot* ka 'katsetama, proovima'
- **projektsioon** 'objekti kujutis tasapinnal või ekraanil'
vrd pessimistlikumad *projektsioonid* näevad ette Eesti rahvaarvu kahanemist 1,2 miljonini; töäjõu *projektsioonid* viitavad töötajate puudujääkidele EL-is töäjõu vananemise ja vähenemise tõttu pärast 2010. aastat
ingl *projection* ka 'prognoos'
- **raporteerima** 'ametlikku ettekannet või teadaannet tegema'
vrd akt reguleerib tehingute *raporteerimist*; British Airways Plc kukkus 1,2% pärast 90-protsendilise kasumilanguse *raporteerimist*; uue korraga saavad [kindlustuse] kliendid paremat *raporteerimist* ja paremaid tooteid
ingl *report* ka 'teatama, esitama, avaldama'

- **regulatsioon** 'reguleerimine; reguleerumine'
vrd uus ELi riigihangete *regulatsioon*; tööandjate hinnangul tuleb 60% kõigist *regulatsioonidest* Euroopa Liidu poolt
ingl *regulation* ka 'eeskiri, määrus vm õigusakt'
- **resolutsioon** 'otsus, otsustus; pealdis'
vrd *kõrgresolutsiooniline* nägemine
ingl *resolution* ka 'eraldus-, lahutusvõime', seega: **terav** nägemine
- **reverseerima** 'ümber pöörama, liikumissuunda vastupidiseks muutma'
vrd ajutiste erinevuste *reverseerimisega* seotud maksukulu
ingl *reverse* ka 'tühistama, tagasi võtma'
- **simuleerima** 'teeskleva'
vrd Venemaa *simuleerib* lendu Marsile; *simulatsiooni* kuulub 250-päevane lend Marsile
ingl *simulate* ka 'matkima, imiteerima'
- **transkriptsioon** '(keeleteaduses) häälduse kirjas ülesmärkimine; oma õigekirja tähtedega teisest kirjast ümberkirjutamine'
vrd konverentsil räägitu *transkriptsioone* ja kokkuvõtteid võib nüüd lugeda inglise keeles meie kodulehelt; ajakirjaniku käes olid *transkriptsioonid* õigusbüroos lindistatud telefonikõnedest
ingl *transcription* ka 'üles-, ümberkirjutus'

Kreeka või ladina päritolu sõnad, mis on samal või enam-vähem samal kujul tuntud paljudes keeltes, ei tähenda keeliti alati sama. Eesti keelde on selliseid rahvusvahelisi sõnu vahendanud eri keeled ning vahenduskeeltest oleneb ka sisu, mille sõna mingis keeles saab. SÕNAD, MIDA EESTI KEEL ON TUNDNUD TEISES, HARILIKULT PISUT KITSAMAS TÄHENDUSES KUI INGLISE KEEL, PÕHJUSTAVAD TEKSTIS ARUSAAMISRASKUSI.

Tõenduseks vaatame lähemalt kolme uut tähenduslaenu – *sensitiivne*, *sotsialiseerima* ja *indikatiivne*.

sensitiivne

Võõrsõnal *sensitiivne* (vrd keskld *sensitīvus*) on olnud eesti kirjakeeles tähendus '(üli)tundlik, õrnatundeline'.¹ Sensitiivne võib olla nt inimene, hing.² Omasõnal *tundlik* on kolm põhitähendust: 1) hellahingeline, õrnatundeline (*tundliku hingeeluga; tundlik kriitika suhtes*); 2) erksalt tajuv või tunnetav (*sotsiaalselt tundlik kunstnik*); 3) välismõjudele, ärritustele reageeriv (*tundlik müra suhtes; tundlikud mõõteriistad*).³

Uemas keelekasutuses on nii *sensitiivne* kui ka *tundlik* omandanud kaks uut tähendust: 1) salajane, konfidentsiaalne, 2) õrn, delikaatne. Räägitakse *sensitiivsest* või *tundlikust infost* pro *salajasest, konfidentsiaalsest infost* ning *sensitiivsetel* või *tundlikel teemadel* pro *õrnadel* või *delikaatsetel teemadel*.

Nähtuse juured paistavad kätte inglise keelest, kus sõna *sensitive* on laiema sisuga kui eesti *sensitiivne*, märkides muu hulgas asju, mis nõuavad taktitundelist ümberkäimist või salajas hoidmist.⁴ See on aga just see, mida me praegu ka eesti keeles levimas näeme.

¹ E. Vääri, R. Kleis, J. Silvet, Võõrsõnade leksikon. Seitsmes, parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Valgus, 2006.

² Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. V köide, 2. vihik. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut, 1998.

³ Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. VI köide, 2. vihik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2002.

⁴ Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. Tenth edition. Springfield, Massachusetts: Merriam-Webster, Incorporated; The Oxford Dictionary for International Business. Compiled by Market House Books Ltd. Oxford University Press, 1998; Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. International Student Edition.

sensitiivne → konfidentsiaalne, salajane

- .. enamasti on otseselt hädaolukorra lahendamist puudutav nn. tööalane teave sageli **sensitiivse sisuga**. (<http://eoigus.just.ee>)
- Jaapani firma Iizuka Denki Kogyo on välja töötanud kavala monitori, mis aitab **sensitiivset infot** võõraste silmade eest hoida, kirjutab New-Scientist.com. Tavalise silmaga vaadates on pilt täiesti tühi, asjalikku pilti näeb ainult spetsiaalseid polariseeritud prille kandes. (<http://www.minut.ee>)
- Ärge andke oma parooli kellegile edasi. Ärge saatke **sensitiivset infot** krüptimata e-mailiga! (<http://www.jrnl.ut.ee>)
- Keelatud on edastada e-posti vahendusel krüpteerimata konfidentsiaalset informatsiooni või muud eriti **sensitiivset teavet** (k.a. paroolid). .. Kaasaskantaval arvutil ei tohi töödelda **sensitiivseid andmeid** avalikus kohas või kohtades, kus töödeldavaid andmeid võivad näha kõrvalised isikud .. (<http://www.halliste.ee>)

tundlik → konfidentsiaalne, salajane

- Europarlament hoiatab: USA elektrooniline spioonivõrk võib olla kahjulik teie **tundlikule teabele** (pealkiri). Eurooplased peaksid **sensitiivset informatsiooni** paremini kaitsma, rakendades aktiivsemalt krüpteerimistarkvara .. (Eesti Päevaleht 01.06.2001)
- Eelmise aasta juulis loodud julgeoleku raporti sisu on tutvustatud eri Euroopa riikide ministritele. Raportis manitsetakse rangemalt kontrollima **tundliku tööstusteabe** või **materjali** sattumist paari-riikide kätte. (Postimehe kommentaar 04.01.2006)

sensitiivne → õrn, delikaatne

- Kuluhüvitiste teemaga ületas riigikogu tõepoolest ühiskonna valuläve, kuna materiaalsete küsimustega seotu on Eestis paratamatult **sensitiivne teema**. (Eesti Ekspress 05.06.2007)
- .. Tööandjate Keskliidu juhatuse liige Tarmo Kriis märkis, et kauba-veo katkemisest sõltuvad paljud tööstusharud. „Kuna hinna **teema** on nii **sensitiivne**, siis ma seda praegu ei kommenteeriks,“ lisas ta. (<http://www.tarbijakaitse.ee>)
- Ma kardan, et meie ühiskond ei võta seda käitumismalli veel omaks ja mina jään lõpuks lolliks ja politsei koputajaks. See on nii kuradi **sensitiivne teema**, et ma veel siiani ei tea, kas ma teen sellega endale head või halba. (Eesti Ekspress 20.06.2008)

tundlik → õrn, delikaatne

- Prantsusmaal, kus elab Euroopa suurim juudi kogukond, on antisemitism olnud viimastel aastatel **tundlik teema** eelkõige moslemi sisserändajate juudivastaste ülesastumiste tõttu. (Postimees 06.12.2004)
- Tööjõu vaba liikumine on Euroopas **tundlik teema** (pealkiri) (Eesti Päevaleht, 14.11.2005)
- Rahvuste erinev vaimne võimekus on väga **tundlik teema**. (Eesti Loodus 2007, nr 7)

Üldkeele sõnastikud, nagu Johannes Silveti „Inglise-eesti sõnaraamat”⁵, siin veel abi ei paku, kuid nt 2005 ilmunud inglise-

⁵ J. Silvet, Inglise-eesti sõnaraamat. 4. täiendatud ja ümbertöötatud trükk. Tallinn: TEA, 2002.

eesti-vene diplomaatia sõnaraamatus on inglise *sensitive*'i vastete hulgas olemas eestipärased väljendid: **sensitive information** – konfidentsiaalne, salajane, tundlik, usalduslik informatsioon; **sensitive issue** – delikaatne, tundlik, hell küsimus; **sensitivity levels of information** – informatsiooni salastusastmed.⁶

Kuivõrd iga sisu väljendamiseks on olemas ise sõnad, õpetab ka ÕS 2006: *sensitiivne on sama mis ülitundlik ja ei ole sama mis salajane, konfidentsiaalne või õrn, delikaatne.*⁷

Olen eurotõlkijatel kuulnud vastuväiteid: vajame eesti keeles sõna *sensitiivne* selleks, et tähistada asju, mis jäävad salajase ja avaliku vahepeale – need on ju *sensitiivsed* ehk *tundlikud*? Tõsi, näib, et salajasuse kohta käivaid sõnu on nappinud teistelgi, vnt riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse 5. paragrahvi, mis fikseerib riigisaladuse tasemed:

- Teabe kaitsevajaduse suurenemise järjekorras kaitstakse riigisaladust järgmistel tasemetel, alates madalamast tasemest: 1) piiratud tase; 2) konfidentsiaalne tase; 3) salajane tase; 4) täiesti salajane tase.

Eesti keeles on *konfidentsiaalne* sama mis *salajane*. Üldkeelevahe paremini kokku käiv astendus võinuks olla *piiratud, poolsalajane, salajane, ülisalajane*, selged on ka numbrid: *esimese, teise* jne taseme riigisaladus.⁸

⁶ English-Estonian-Russian Dictionary of Diplomacy. Inglise-eesti-vene diplomaatia sõnaraamat. Англо-эстонско-русский дипломатический словарь. Koostanud P. Vares, V. Jermolova. Tallinn: Euroõlikool, 2005.

⁷ Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Toimetanud T. Erelt. Koostanud T. Erelt, T. Leemets, S. Mäearu, M. Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2006.

⁸ Eeskujuks on olnud NATO ja ELi tasemed ja terminid: *restricted, confidential, secret, top secret*. Lätis, Leedus nagu mõnes muuski riigis on tasemeid kolm. Vt <http://www.nsa.ee/Va-rdlustabelid.html>.

sotsialiseerima

Seda sõna, mille omavaste on *ühiskonnastama*, oleme tundnud kahes tähenduses: 1) inimest ühiskonnaliikmeks kujundama (*last sotsialiseerib nii kool kui ka perekond*); 2) ühiskonna omandiks muutma (*kaubandust sotsialiseerima*).⁹ Teine tähendus on praegusajal harv ning näiteks 2006 ilmunud võõrsõnade leksikon ja ka ÕS 2006 seda enam ei annagi, kuigi nt 1961. ja 1978. a leksikonis oli ainus tähendus just 'ühiskonnastama, individuaalset majandussüsteemi muutma sotsialistlikuks' (1961), 'ühiskonnastama, kogu ühiskonna omandiks tegema' (1978).¹⁰

Tegelikus tarvituses ei piirdu *sotsialiseerimine* sugugi inimestega (lastega), sagedamini *sotsialiseeritakse* nüüd hoopis (lemmik)loomi. Üllatab ka rektsioon: *sotsialiseerima* kedagi kellegagi või millegagi.

Mis on inglise keeles? Kui jätta kõrvale ühiskonna omandiks muutmise sisu, on seal veel kaks põhitähendust: 1) kasvatama; 2) suhtlema, (seltskondlikult) läbi käima.¹¹ See paneb mõtlema, kas vohav koerte ja kasside *sotsialiseerimine* pole enamasti lihtsalt nende *kasvatamine*, mis hõlmab *suhtlemist* teiste elusolenditega ja *harjutamist* mitmesuguste asjade ja olukordadega.

⁹ Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. V köide, 3. vihik. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1999; U. Mereste, Majandusleksikon I–II. Toimetanud Ü. Mallene. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003.

¹⁰ Võõrsõnade leksikon. Koostanud R. Kleis, J. Silvet, E. Vääri. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1961; R. Kleis, J. Silvet, E. Vääri, Võõrsõnade leksikon. Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Valgus, 1978.

¹¹ Macmillan English Dictionary for Advanced Learners.

sotsialiseerima → kasvatama

- Koera on vaja samuti **sotsialiseerida** nagu ka inimest (vabandan, et võrdlen koera lapsega). Koer peab harjuma inimestega, autodega, teiste koertega, lastega jm. (Võrumaa Teataja kommentaar 22.04.2006)
- On ka koeri, kes ei talu uusi olukordi ja võõraid paiku, sest nad on kutsikana jäetud **sotsialiseerimata**. (Postimees 17.07.2006)
- .. **sotsialiseerimata** kutsikad on arad ja hammustavad kõiki võõraid .. (<http://www.koertekoda.ee/forum>)
- **Sotsialiseerimata** koera saab küll trennida käske täitma, aga niipea, kui käsutajat käepärast pole, käitub koer ikkagi nii, nagu ta ise õige arvab olevat. (<http://mybrand.ee/>)
- .. võõtorav võib ka inimesega sõber olla ja käe peale tulla. Aga selleks peab oravapoega väiksest peale harjutama, poodides aga müüdavat sageli **sotsialiseerimata** oravaid. (<http://woman.delfi.ee/foorum>)
- Kui sa oled nõus enda kodus **sotsialiseerima** 1 kuu kuni ½ aastat täiskasvanud kassi, siis palun anna endast märku. (<http://www.kas-siabi.ee>)
- .. vähesed koeraomanikud, kes koristavad oma koera järelt, käivad avalikes kohtades ainult rihmas koeraga ja koolitavad-**sotsialiseerivad** oma koera, jäävad pahatihti märkamatuks. (<http://www.u-pop.ee/kuku/forum>)

Ei maksaks unustada sedagi, et koeri, kasse jm loomi on eesti keeles alati ka õpetatud.

(kellega, millega) **sotsialiseerima** → (kellega) **suhklema, läbi käima** või (kellega, millega) **harjutama**

- Sama tähtis kui inimestega **sotsialiseerimine** on teiste koertega **sotsialiseerimine**, et kutsikal säiliks võime suhelda ja käituda „koerakeeles”, sest see hoiab ära tulevikus teiste koertega kahlused jalutuskäikudel (ja Sinul sõnelused nende peremeestega). (<http://mybrand.ee/>)
- Nutva väikelapse hääli võib äratada mõnes koeras hoopis jahiinstinkti ja ta kohtleb last kui saaklooma. Sellepärast on iga koeraomanik kohustatud kutsikat varakult lastega **sotsialiseerima**. (Postimehe kommentaar 21.09.2005)

Kuidas jääb aga inimestega? Kas neid peab **sotsialiseerima** või tohiks ka lihtsalt *kasvatada* – muul moel ju inimesest täisväärtuslikku ühiskonnaliiget ei tee?

Eesti Ekspress (15.05.2008) on näiteks pannud tähele *taasühiskonnastamise talituse* sünni justiitsministeeriumis ja leidnud, et kui senine kriminaalhoolduse talitus ümber nimetada, peaks uus nimetus olema hoopis *kasvatustalitus*. Ekspress põhjendab: XX sajandil hakati ingliskeelses pedagoogikas ja sotsiaalias vahet tegema subjektide harimise (*educating*) ja kasvatamise (*socializing*) vahel, eesti keeles on see vahe alati olemas olnud.

Tunduvalt harvemini kui võõrsõna **sotsialiseerima** tuleb ette tema omavaste *ühiskonnastama*. Palju väiksema esinemissageduse põhjus võib olla omasõna suurem iseseletavus. Omasõnast *ühiskonnastama* on seos ühiskonnaga kohe näha, võõrsõna **sotsialiseerima** niisama läbipaistev ei ole, mistõttu näivad võõrsõna kasutamise võimalused petlikult laiemad.

- .. kool ja õpetajad peaksid sekkuma korrigeerivalt ja võimalusi loovalt ning mitte liigitama teatud alaealisi parandamatuteks, neid seeläbi marginaliseerides. Õpetajad peaksid õpilaste agressiiv-

sust **sotsialiseerima**, rõhutades agressiivsete õpilaste positiivseid omadusi. (<http://www.europarl.europa.eu>) – Ehk on mõeldud, et õpetajad peaksid agressiivseid **õpilasi kasvatama**, rõhutades nende positiivseid omadusi.

- On kaks võimalust: kas eraldada erivajadusega lapsed spetskoolidesse või püüda tasandada neid tavakoolides. Meie ühiskond on otsustanud, et me **sotsialiseerime** erisusi võimalikult palju tavakoolides. (Eesti Ekspress 13.06.2008) – Oleme otsustanud **kasvatada erivajadusega lapsi** võimalikult palju tavakoolides.

Sotsialiseerima-sõna sobivust võikski kaaluda *ühiskonnastama* kaudu – kui võõrsõna asendamisel omasõnaga kisub sisu viltu, räägime parem *kasvatamisest*, *subtlemisest* või (millegagi) *harjutamisest*.

indikatiivne, indikatsioon, indikeerima

Eesti keeles on omadussõnal *indikatiivne* vaid lingvistiline tähendus: kindlale kõneviisile omane, kindlas kõneviisis olev.¹² Inglise sõna *indicative* tähistab nii kindlat kõneviisi kui ka selles kõneviisis olevat. Peale lingvistilise sisu on sõnal tähendused 'millelegi osutav, viitav, (midagi) näitav, (millelegi) vihjav'.¹³

Nimisõna laiendina võib *indicative* olla 1) esialgne, proviisorne, 2) ligikaudne, orienteeriv¹⁴ ja need on tähendused, mille eesti *indikatiivne* on omaks võtnud. Kuid väljendustäpsus kaob, sest lugejal on lähedase sisu tõttu üsna raske otsustada, mida kirjutaja on mõelnud. Kas nt *indikatiivne loetelu* on esi-

¹² E. Vääri, R. Kleis, J. Silvet, Võõrsõnade leksikon, 2006.

¹³ J. Silvet, Inglise-eesti sõnaraamat, 2002; Merriam-Webster's Collegiate Dictionary; The Oxford Dictionary for International Business.

¹⁴ Vt nt <http://www.yourdictionary.com>.

algne, ligikaudne, mittetäielik, soovituslik või näidisloetelu?
Sõna kasutavad silmatorkavalt palju riigi- jm tähtsate asutuste ametnikud.

indikatiivne → **ligikaudne, orienteeriv või esialgne, proviisorne**

- **Indikatiivne meetmete loetelu** 2007-2013 ning nende ettevalmistamise ajakava (seisuga 12.06.08) (pealkiri). .. Tegemist on meetmete esialgse nimekirja ja ajakavaga, mis võib ettevalmistustöö käigus jooksvalt muutuda. (<http://www.eas.ee>)
- Siin tuleb rõhutada, et tegemist on **indikatiivse ajakavaga** – mis võib eriti veel läbirääkimiste järgus täpsustuda. (<http://portaal.ell.ee>)
- **Indikatiivne eelarve** ja planeeritavad tegevused aastaks 2005 meetmest 1.4 „Haldussuutlikkuse tõstmine” taotletava toetuse kohta (<https://dhs.riigikantselei.ee>)
- KOIT kava [kohalike omavalitsuste investeringutoetuse kasutamise kava] maakondlik eelistusnimekiri koosneb maakondliku **indikatiivse toetussumma** piirmäära ulatuses aastate lõikes objektidest, mille osas kavandatakse KOIT kavasse lülitamist, koos kavandatavate tegevuste ja **indikatiivse rahastamismahuga**. [---] Ülalnimetatud vahendid jaotatakse maakondade vahel **indikatiivselt** järgmiste põhimõtete alusel .. (<https://www.riigiteataja.ee>)
- Esialgse, nn **indikatiivse toetussummana** seisab paberil 1 008 423 krooni, ent see kuulub täpsustamisele lõpptootluse esitamisel. (<http://www.jogevavv.ee>)
- Kõik esitatud **hinnad** on **indikatiivsed** ja konkreetses tehinguhinnas lepivad pooled kokku tehingu sõlmimisel telefoni teel. (käsikiri)

- Lähtuvalt töö eesmärgist koostasime finantsprojektsioonid Projekti **indikatiivse maksumuse** kohta. Tahame rõhutada, et mainitud projektsioonid on hinnangulised lähtudes olemasolevast informatsioonist nende koostamise ajal. (<http://www.mkm.ee>)
- Kolmest pangast kaks panka esitasid siduvad laenupakkumised. Sampo Pank esitas **indikatiivse laenupakkumise**. (<http://www.kosevald.ee>)
- Selle Euroopa Komisjoniga kokku lepitud **indikatiivse** (mitte kohustusliku) **eesmärgi** suurus ei ole kirjutatud ministereiumi lakke, vaid lähtub Euroopa Komisjoni analüüsist erinevate taastuvelektri allikate potentsiaali kohta Eestis. (<http://www.tuuleenergia.ee>)
- Toodud kogused on **indikatiivse iseloomuga** ja täpsustatakse hankelepingu sõlmimisel. (dgmarket.hpk.ee/eproc/eu-notice)
- Käesolev viide on kõigest **indikatiivse tähendusega**. Täpsem info on esitatud vastavustabelites, kus on toodud aluslepingute senine ja uus numeratsioon. (<http://eur-lex.europa.eu>)

ÕS 2006 õpetab: *indikatiivne on kindel, (millelegi) osutav, (midagi) näitav ja ei ole ligikaudne, orienteeriv*. Ilmselt tuleks lisada: *ei ole ka esialgne, provisoorne*.

Omadussõna *indikatiivne* kõrval on oma tähendust laiendamas ka samast tüvest pärit nimisõna **indikatsioon** (ld *indicatio* 'näitamine, teadaandmine'), mis siiani on eesti keeles olnud 'osutus, tunnus; (meditsiinis) näidustus'.¹⁵ Võõrsõnade leksikon 2006 on lisanud veel ühe erialatähenduse, s.o '(ökoloogias) keskkonna raskesti hinnatavate omaduste v seisundite mää-

¹⁵ Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. I köide, 4. vihik. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1991.

ramine mingi abivahendi v organismi hõlpsasti tuvastatavate omaduste kaudu’.

Inglise *indication* on peale ’näidustuse’ veel ’osutamine, näitamine; (tunnus)märk; vihje’¹⁶, eesti tekstitegijaile on paraku hakanud meeldima just kaks viimast tähendust.

indikatsioon → vihje

- Meil on olemas üks nurgatagune teadmine, et nad võivad pakkuda Lätile 10. mail piirilepingu allakirjutamist, sest Vaira Vike-Freiberga on sel päeval Moskvast. Selles suhtes on ainult üks pisike **indikatsioon**: kui nad seda teevad, siis ei ole välistatud, et nad teevad ka mingi avangu Eesti suunas. Mis võiksid Läti puhul olla järgmised arengud? Lätiga oli nii, et presidendi eriesindaja Sergei Jastržembski külastas Riia ja pidas seal Läti välisministriga neli tundi konsultatsioone. Aga mitte midagi kokku ei lepitud. Pärast seda on tulnud tõesti üks **indikatsioon**, et võidakse pakkuda piirilepingu kinnitamist 10. mail. Kas see teostub ja kas selle kohta tuleb ametlik materjal, ei oska öelda. (Eesti Päevaleht 13.04.2005)
- Ma natuke mäletan, ma istusin seal kabineti istungil. See oli küllaltki hüpoteetiline. Ja nagu oli saadud mingisugune **indikatsioon**, et teine pool võib minna kompromissile, selle hind oli tõesti seal kuskil 80-100, meilt küsisid meie õigusnõustajad volitust, kas hakata selles osas läbi rääkima. (<http://www.valitsus.ee>)

indikatsioon → (tunnus)märk

- Paremat **indikatsiooni** kui oma varaga riskimine projekti õnnestumise nimel ei ole. .. Kindel **indikatsioon** riigile kaasfinantseerimise lõpetamiseks on see, kui erainvestor oma raha projektist välja viib nagu juhtus Geenivaramu puhul – sel juhul ei vastanud püstitatud

¹⁶ J. Silvet, Inglise-eesti sõnaraamat, 2002.

eeldused loodetule ja mõistuspärane on projekti ära lõpetada ning mitte raisata rohkem raha ega aega antud valdkonnale. (<http://genomics.ee>)

Osa *indikatsioone* on tarbetu eputamine.

- .. kindlasti on vaja koostöös Rahandusministeeriumiga üritada laiema eelarvestrateegia või ajahorisondi pikendamise raames panna paika potentsiaalne **indikatsioon** ka valdkonna võimaliku rahastamise osas. (<http://www.riigikantslei.ee>) – *Potentsiaalne* on sama mis *võimalik*, seega: määrata kindlaks *valdkonna rahastamise võimalused*, *valdkonna võimalik rahastamine* või hoopis *valdkonna rahastamise vajadused*.
- Eestis jätkub energiaturu liberaliseerimine nii, et oleks tagatud tarbijate valikuvabadus, aga ka vajalik **indikatsioon** uute elektrijaamade rajamiseks ning vanade renoveerimiseks optimaalses mahus. (<https://www.riigiteataja.ee>) – oleks tagatud .. ka uute elektrijaamade rajamine ning vanade renoveerimine

Et 'vihje' tähendus paistab siiani olevat levinuim, õpetab ÕS 2006: *indikatsioon ei ole* sama mis *vihje*.

Rääkimata on veel verb, mida varasem eesti keel tunneb **inditseerima** 'näitama, osutama; (meditsiinis) näidustama'¹⁷ ja uuem **indikeerima** kujul. Ladina verbilõpp *-cāre* annab eesti verbides *-tseerima*¹⁸, nt *komplitseerima* (ld *complicāre*, vrd sks *komplizieren*), *provotseerima* (ld *provocāre*, vrd sks *provozieren*, vn *провоцировать*), *dislotseerima*, *duplitseerima*, *fabritseerima*, *publitseerima*.

¹⁷ E. Vääri, R. Kleis, J. Silvet, Võõrsõnade leksikon, 2006.

¹⁸ E. Raiet, Võõrsõnade kjuju sõltuvus lähte- ja vahendajakeeltest tänapäeva eesti kirjakeeles. Väitekiri filoloogiateaduste kandidaadi kraadi taotlemiseks. (Käsikiri.) Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, 1966, lk 54–55.

Verb *inditseerima* (ld *indicāre*, vrd sks *indizieren*) on sees juba 1960. a ÕSis¹⁹ ja 1961. a võõrsõnade leksikonis, kuid nüüd on tehtud uus laen inglise keelest ja *-ts-* asendatud inglise keele eeskujul *k-*ga – *indikeerima*. Samal moel on eesti keelde tulnud *aplikeerima* (ld *applicāre*) pro senine *aplitseerima*, samuti *kommunikeerima* (ÕS 1999²⁰ ja 2006 esitavad verbi *kommunitseeruma* 'suhtlema, ühendust pidama', vrd ld *commūnicāre*, sks *kommunizieren*), *allopeerima* (keskld *allocāre*), *sofistikeerima* (keskld *sophisticāre*) ja küllap mõni veelgi.

Õige sõnakuju on seega *inditseerima*, samuti on olemas sobivad omasõnad.

indikeerima → **inditseerima**, (mida) **näitama**, (millele) **osutama**, **vihjama**

- Kui turg hakkab **indikeerima** probleeme, nagu on juhtunud viimastel nädalatel, pööravad investorid oma pilgud turvaliste aktsiate ja „kaitsvate” sektorite poole. (Äripäev 15.08.2007)
- .. numbrid üleval peaksid **indikeerima** hinnalangust. (<http://lhv.delfi.ee/forums>)
- .. avaldatakse juuli töötururaport, mis peaks **indikeerima** seda, kui võrd kuldsed need USA majanduse lokid on .. (<https://www.seb.ee>)
- „täienda” mall peaks **indikeerima** et artikkel ei kata kõike mida vastavas artiklis peaks (minimaalselt) kajastama. (<http://et.wikipedia.org/wiki/>)

¹⁹ Õigekeelsuse sõnaraamat. Toimetanud E. Nurm, E. Raiet, M. Kindlam. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 1960.

²⁰ Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toimetanud T. Erelt. Koostanud T. Leemets, S. Mäearu, M. Raadik, T. Erelt. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 1999.

- Teab keegi äkki, mida see tule vilkumine **indikeerima** peaks? (<http://forum.planet.ee>)

Tuleb uuesti meelde tuletada laenamise kaht põhitõde: 1) laena vaid siis, kui on tõesti vaja, ja 2) ära laena rohkem, kui on vaja. SÕNA ON MÖTET LAENATA, KUI ON VAJA TÄHISTADA UUT MÖISTET, ST MÖND ASJA VÕI NÄHTUST, MIDA ME SENI POLE TUNDNUD. Kui me oma keelest uuele asjale nime ei leia, on üks võimalus võtta üle uus mõiste koos sõnaga. Kuid laenates ei tohi ahneks minna: toome teisest keelest uue sõna vaid selle ühe uue vajamineva tähenduse jaoks, muud tähendused jätame võõrasse keelde.

Kokkuvõtteks

Käimas on eesti võõrsõnavara inglispärastamine. Senine süsteem paisatakse segi, uued võõrsõnad ja võõrsõnade uued tähendused ristuvad keeles juba olemasolevate võõrsõnade ja nende tähendustega, nt *alloeerima* – *assigneerima*, *fleksibiilne* – *elastne*, *personaliseerima* – *individualiseerima* või *signeerima* või *personifitseerima*, *indikatiivne* – *orienteeriv* või *provisoorne*, *manipuleerima* – *modifitseerima*, *massiivne* – *massiline*, *projektsioon* – *prognoos*, *simuleerima* – *imiteerima* jm. Kes inglise keelt ei oska, on mängust väljas.

Põhiosa siinse kirjutise näidetest on võetud ametnike, spetsialistide, ajakirjanike loomingust. Me ei saa olla neid tekste lugemata, sest nad on meie elus tähtsad, kuid kuidas kaitsta end poolkeelsuse eest, mis meile sealt vastu vaatab? Inimene õpib sellest, mida loeb ja kuuleb, ning üks mõtlematult käibesse lastud kehv keelend paljundatakse peatselt kümneteks ja sadadeks kasutusjuhtudeks. Mõelgem sellele, enne kui järjekordse tähenduslaenu või inglise sõna ümberkirjutuse paberile paneme.